

Arkkitehtuurimuseon 60-lukunäyttelyä varten tutkittiin perusteellisesti vuosikymmenen ristiriitaisia ilmiöitä Betonibrutalismiin kunnian palautus koittaa

Paula Holmila, toimittaja

Vuosikymmenenä 1960-luku muistetaan betonisena, vaikka toki kaikki muutkin vuosikymmenet sen jälkeen ovat olleet sitä.

Suuren yleisön mielikuvat rakentamisesta ovat ankeita: laatikkoja ja harmaata pintaa. Vuosikymmenen betonikirkkoja kutsuttiin halveksivasti piruntorjuntabunkkereiksi.

Monet eivät myöskään anna anteeksi sitä, että kauniita vanhoja puutaajamia purettiin surutta, vanhaa rakennuskantaa ei ajan teknisen optimismin ja kasvun hengessä arvostettu, joskin myös suojeluliike sai alkunsa: Helsingin Käpylän puukaupunginosan purku saatiin estetyksi.

Maa autoistui 60-luvulla hurjaa vauhtia sen jälkeen, kun autojen tuontirajoitukset oli purettu 1963. Tarvon moottoritie valmistui. Smith-Polvisen kuuluisassa liikennesuunnitelmassa moottoritiet olisi tuotu jopa Helsingin keskustaan, jossa olisi lopetettu raitiovaunuliikenne ja rakennettu sen sijaan nykyistä laajempi metroverkosto.

Arkkitehtuurimuseon tutkijoiden kokoama näyttely nimeltä *"Värikkäämpi, iloisempi ja hienostuneempi – 1960-luvun arkkitehtuuria"*, nähtiin kesällä Keski-Suomen museossa Jyväskylässä ja se on nyt esillä Helsingissä. Se kuvaa osittain kontrastein kasvun, optimismin ja vilkkaan keskustelun vuosikymmentä, jolloin betonia rakastettiin ja vihattiin. Se myös purkaa juuttuneita mielikuvia 60-luvun rakentamisesta. Kukaan enää väittäisi Helsingin Pihlajamäkeä surkeaksi laatikkoarkkitehtuuriksi. Ajan kiistanalaiset sakraalirakennukset kuten *Timo ja Tuomo Suomalaisen* Temppeliaukion, *Toivo Korhosen* ja *Jaakko Laapotin* Lauritsalan, *Aarno Ruusuvuoren* Tapiolan sekä *Marjatta ja*

Martti Jaatisen Kannelmäen kirkot ovat myös päässeet vähitellen pannasta ja saaneet ansaitsemansa arvon.

Betonirakentamisen vuosikymmen

Rakentamisen 60-luku oli betonin vuosikymmen sekä asuntotuotannossa että julkisessa rakentamisessa. Teollinen elementtituotanto alkoi toden teolla, perustettiin kymmeniä uusia tehtaita, ja elementtirakentamisesta tuli 60-luvulla vallitseva käytäntö Suomessa. Alussa rakennettiin prosessin ehdoilla, esimerkiksi "asuintalojen pituuden määrittä nosturikiskojen pituus", kuten Arkkitehtuurimuseon tutkimuspäällikkö *Juhana Lahti* muistuttaa ja lisää, että uuteen rakentamistapaan liittyivät myös kokeilut ja kehitys, jotka loivat innovatiivista arkkitehtuuria.

Elementtitehtaiden perustamisen seurauksena myös betoniteollisuus järjestäytyi, syntyi *Suomen Betoniteollisuuden Keskusliitto SBK* (1963). Vuosikymmenen asuntotuotanto oli elementtirakentamisen alkuvaiheissa insinöörivetoista, ehkä yksitoikkoista ja tarjosi vähän vaihtelumahdollisuuksia, mutta myös arkkitehdit olivat innostuneita betonin mahdollisuuksista, sarjallisuudesta ja megastruktuureista. Julkisessa rakentamisessa, jota ei tehty ilman arkkitehtejä, betoni oli hyvin suosittua.

Kannattaa lukea näyttelyn erinomainen luettelo, jossa etenkin tutkijoiden *Eija Rauskeen* artikkelit "Karun betonin aika" ja *Elina Standertskjöldin* "Järjestelmäarkkitehtuuria – Kaupunkisuunnittelusta pientaloihin" antavat

1 Pekka Pitkänen, Pyhän ristin kappeli, Turku 1965–1967. Sakastin käytävä.

Pekka Pitkänen, MFA.

1

2 Lauri Silvennoinen, Saton tornitalo, Pihlajamäen asuntoalue, Helsinki 1959–1965.

3 Olli Kivinen, Esko Korhonen, Sulo Savolainen, Lauri Silvennoinen, Pihlajamäen asuntoalue, Helsinki 1959–1965.

4 Kortepohjan asuntoaluetta rakennetaan Jyväskylään n. 1968..

Pietinen, MFA.

Pietinen, MFA.

40

uutta tutkimustietoa teollisen elementtirakentamisen pioneeriajoista.

Betonin vuosikymmeniä ovat olleet toki muutkin tämän jälkeen, mutta 60-luvulla luotiin teollisuuden perusta ja tapahtui elementtirakentamisen läpimurto. Vuosikymmenen puolivälissä SBK:hon kuului jo 36 jäsenyritystä, ja alkoi standardien kehittäminen. Tutkimustyössä betonteollisuus turvautui VTT:hen, tämä oli päätös, joka tehtiin vuosikymmenen alussa. Linjaus on jälkikatsannossa mielenkiintoinen.

Teollinen tuotanto kehittyi rakentamisen tueksi

Teollisen tuotannon taustalla oli kaupungistumisen rakennemuutos, tarve lisätä nopeasti asuntotuotantoa maalta muuttavien asuttamiseksi. Asuntoja rakennettiin keskimäärin 30 000 – 40 000 vuodessa, ja asuntojen määrä nousi vuosikymmenen aikana kuudenneksella, noin kahdellasadallatuhannella. Elementtiteollisuus luotti siihen, että alaa kehittämällä voitaisiin nopeuttaa asuntotuotantoa ja ratkaista asuntopula. Silti asuntotuotanto ei riittänyt tyydyttämään rakennemuutoksen tarvetta, vaan osa maaltamuuttajista joutui lähtemään työn ja asuntojen perässä Ruotsiin.

Kannattaa muistaa, että maalta muuttajille uusi asunto moderneine keittiöineen ja

sisäkäymälöineen merkitsi joka tapauksessa huomattavaa elintason nousua.

Aluerakentaminen tarkoitti sitä, että rakennusliikkeet toteuttivat lähiöt valmiiksi. Tällaisia lähiöitä olivat Pihlajamäki, Kontula, Myllypuro, Jakomäki, Myyrmäki ja Matinkylä. Sato ja Haka toteuttivat pioneerihankkeen Pihlajamäen vuosikymmenen alussa. Saton arkkitehtinä oli *Lauri Silvennoinen*, Haka käytti *Esko Korhosta* ja *Sulo Savolaista*. Ostoskeskuksen suunnittelivat *Heikki ja Kaija Sirén* ja koulun *Osmo Sipari*. 60-luku oli myös ostoskeskusten rakentamisen aikaa. Rakennussuojelijat ovat olleet aiheellisesti huolissaan näiden ostoskeskusten häviämisestä kaupan rakennemuutoksen seurauksena, mutta Pihlajamäen ostoskeskus on osittain suojeltu.

Kuusikymmenluvulla arveltiin, että nopeasti rakennettujen elementtitalojen käyttöikä olisi 25 – 30 vuotta, mikä tuntuu aivan hullulta nykykatsannossa. Esimerkiksi Britanniassa betoni-lähiöitä on kaadettu paremman rakentamisen tieltä. Suomessa tähän ei kuitenkaan ole menty. Tuolloin ei vielä esimerkiksi huomioitu ettei karbonatisoitunut betoni suojaakaan raudoituksia ruostumasta. Ei tiedetty myöskään, että rapautuessaan betoni ei vanhene kovin kauniisti. Silti korjaamisen ongelmia on ollut pikemminkin 70-luvun rakennusten kohdalla. Olisiko siis 70-luvun hullun rakentamisen vuosina kuitenkin tehty vähän huolettomammin

kuin 60-luvun pioneerituotannossa? DI *Aimo Heimala* huomauttaa ongelmasta, että "korjausten suunnittelussa tulee varsin usein vastaan tilanne, että alkuperäisten kaltaisia materiaaleja ulkonäöltään ja kestävyydeltään ei enää ole saatavissa."

Arkkitehtuurimuseon näyttelyn luettelossa tutkija *Eija Rauske* ilmaiseekin erinomaisessa artikkelissaan "Karun betonin aika" huolensa betonibrutalismin hienoimpien saavutusten säilyttämisestä ja suojelusta. Hän murehtii Makkaratalon kohtaloa ja toivoo uudelleen arviointia monien betonibrutalismin hienoimpien kohteiden säilyttämiseksi alkuperäisessä asussaan.

Betonibrutalismin tarkoittaa materiaalin rehellisyyttä

Betonibrutalismin ei tule sanasta brutaali, vaan kuvataiteesta, *Dubuffet'n* art brutista. "Minä olen käyttänyt raakaa betonia," kirjoitti *Le Corbusier* 1960. "Tulos: täydellinen rehellisyys materiaalia kohtaan, valun ehdoton jälki, materiaali, joka ei valehtelee." "Raaka betoni julistaa: minä olen betonia." Suomalaiset brutalistit kuten arkkitehti *Aarno Ruusuvuori*, tekivät työtään Corbusier'n hengessä ja häntä ihaillen.

Vaikka osa arkkitehteistä suhtautui aluksi nuivasti elementtituotantoon, osa käytti julkisissa rakennuksissa Corbusier'n esimerkkiä noudattaen raakaa betonia, esimerkiksi *Pekka*

Simo Rista, MFA.

5

5 Simo Järvinen, Eero Valjakka, Olarin asuntoalue, Espoo 1968–1973.

6 Osmo Lappo, Asunto-osakeyhtiö Niittykumpu 7, Espoo 1965.

7 Reima Pietilä, Dipoli, Espoo 1966.

Kuva Simo Rista, MFA.

6

7

Pitkänen (Turun Pyhän ristin kappeli 1967) ja Erkki Elomaa (Järvenpään kirkko, 1968).

Arkkitehdit, kuten *Kristian Gullichsen*, *Juhani Pallasmaa*, *Kirmo Mikkola* ja *Jan Söderlund*, osallistuivat myös sarjallisten ratkaisujen kehittämiseen olipa materiaalina betoni tai puu. Vuosikymmenen aikana järjestettiin enemmän arkkitehtuurikilpailuja kuin koskaan, ja arkkitehdit osallistuivat innolla uusien teollisuusrakennusten, kirkkojen ja julkisten rakennusten suunnitteluun. TKK:n professorin *Aulis Blomstedtin* osuutta arkkitehtien betoni-innostuksessa ei voi väheksyä. *Aarne Ervin* Porthania oli pioneerirakennuksia, samoin *Viljo Revellin* Makkaratalo, jonka *Heikki Castrén* saattoi loppuun Revellin kuoleman jälkeen.

Harvat tietävät, että *Reima Pietilä* olisi halunnut Kalevan kirkon julkisivut betonista eikä tiilestä. *Kristian Gullichsenin* ja *Juhani Pallasmaan* Moduli 225-järjestelmä, jonka ainoa säilynyt toteutus on Ranskassa Valrasissa, oli puutalomoduli, mutta kuvasi hyvin ajan henkeä ja ajattelua.

Aarno Ruusuvuori oli betonibrutalismin johtohahmoja 60-luvulla. Hänen Hyvinkään

kirkkonsa edelsi muita 60-luvun hienoja pyramidi-kirkkoja kuten Lauritsalan ja Kannelmäen kirkkoja. Ruusuvuoren Tapiolassa sijaitsevan Weilin & Göösin painotalon kunnostaminen taidemuseoksi on kruunannut betonibrutalismin maineen palautuksen. Tuntuu, ettei kukaan enää tuomitse betonia materiaalina, vaan 2000-luvun arkkitehdit ovat olleet jopa innostuneita siitä. Esimerkiksi *JKMM* Seinäjoen kirjastossa, *K2S* jopa Hiljaisuuden kappelin sisäänkäynnissä ja *Esa Ruskeapää* sekä *Vers-tas-arkkitehdit* espoolaisissa kouluissa.

Tekniikka on kehittynyt ja betonin käyttömahdollisuuksista ja vanhenemisesta tiedetään nykyään paljon enemmän. Kehitystyö alkoi 60-luvusta. Siksi kannattaa tutustua hartaasti Arkkitehtuurimuseon 60-luvunäyttelyyn, joka antaa varsin monimuotoisen kuvan rakennustuotannon teollistumisen ja elementtirakentamisen alkuvaiheista.

Tutustu näyttelyyn:

Arkkitehtuurimuseo, Kasarminkatu 24, Helsinki. "Värikkäämpi, iloisempi, hienostuneempi – 60-luvun arkkitehtuuria". Näyttely päättyy 19.2.2017.

Lähteitä:

- Tehdään elementeistä, suomalaisen betonielementtirakentamisen historia. SBK 2009.
- Juhana Lahti, Eija Rauske, Elina Standertskjöld, Aino Niskanen ja Kirsi Saarikangas: Värikkäämpi, iloisempi, hienostuneempi. Näkökulmia 1960-luvun arkkitehtuuriin. MFA 2016.
- Aimo Heimala: Betonielementtirakenteiden asuinrakennusten elinkaaresta. Rakennettu ympäristö 1/2008.

Simo Rista

8

Simo Rista

9

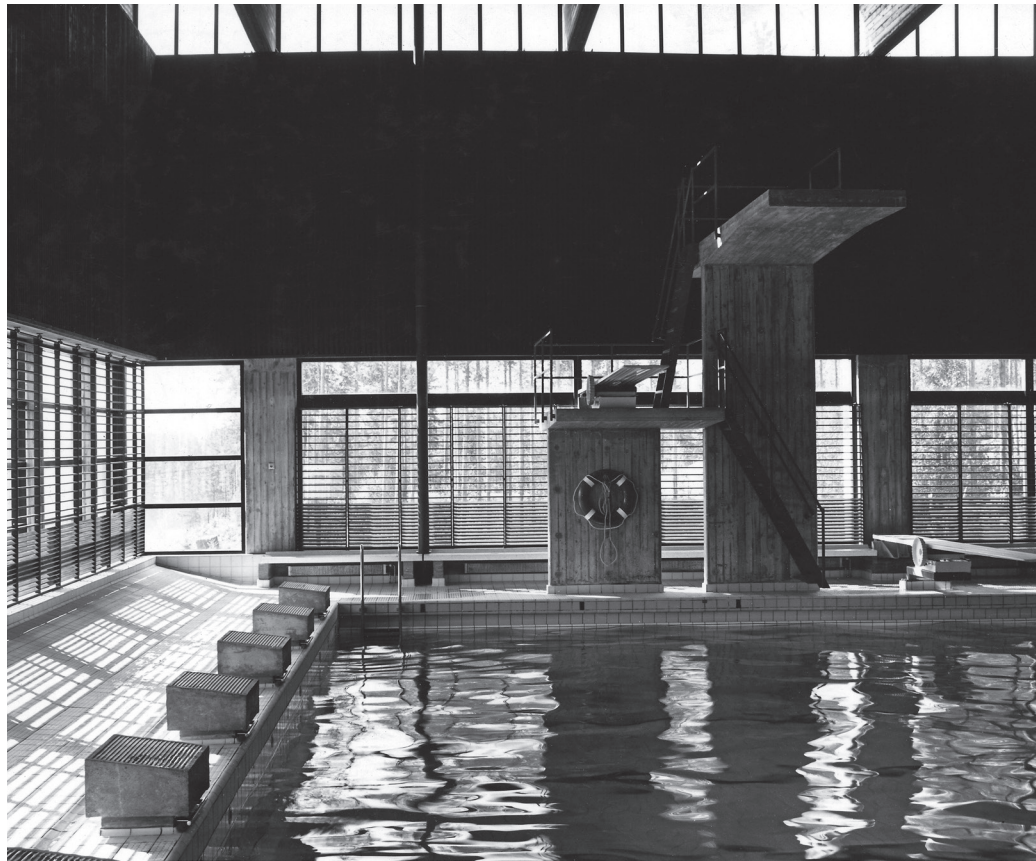

Simo Rista

10

- 8 Aarno Ruusuvuori, Hyvinkään kirkko. 1961.
- 9 Aarno Ruusuvuori, Hyvinkään kirkko. 1961. Sisätilat.
- 10 Aarno Ruusuvuori, Weilin & Göösien painotalo, Tapiola, Espoo. 1964- 1967.
- 11 Osmo Lappo, Vekaranjärven kasarmialue, Valkeala 1966-1975. Uimahalli.

Simo Rista, MFA

11

Sixties exhibition at the Museum of Finnish Architecture

Restoring the honour of concrete brutalism

An upcoming exhibition at the Museum of Finnish Architecture, More colourful, more cheerful, more sophisticated – Finnish architecture in the sixties – an exhibition put together by the researchers of the Museum.

The exhibition showcases, partly through contrasts, the decade of growth, optimism and lively debate, when concrete was loved and hated. It also seeks to remove some perceptions imprinted in people's mind about construction in the '60s. The disputed sacral buildings of the time, such as Temppeliaukio (Temple Square) Church by **Timo and Tuomo Suomalainen**, Lauritsala Church by **Toivo Korhonen and Jaakko Laapotti**, Tapiola Church by **Aarno Ruusuvuori**, and Kannelmäki Church by **Marjatta and Martti Jaatinen** are also given the attention they deserve.

In construction, the sixties was the decade of concrete in both housing production and public building. Prefabrication became the dominant practice in Finland. At first, construction was dictated by the terms of the process. The new construction method also involved experiments and development efforts that created innovative architecture.

Housing production was engineering-driven in the early stages of prefabrication, maybe

monotonous and poor in variation too, but architects were also excited about the opportunities offered by concrete, by series manufacture and mega-structures. Concrete was very popular in public building, which was never implemented without architects.

Industrial production was born as a result of the structural change caused by urbanisation, the need to quickly increase housing production to accommodate the masses moving to towns from the countryside. Comprehensive development meant that construction firms were responsible for the complete construction process in suburbs.

In the sixties, the lifespan of prefabricated buildings was estimated to be 25-30 years. It was not known that concrete does not protect the reinforcement against rusting. Or that concrete does not age very attractively due to weathering. Yet, problems related to repair needs have mainly been experienced in buildings dating to the seventies.

Concrete brutalism refers to the honesty of the material. The works of Finnish concrete brutalists, such as **Aarno Ruusuvuori**, are based on their admiration of the spirit of **Le Corbusier**.

Although not all architects were originally enthusiastic about prefabrication, some archi-

tects used raw concrete in public buildings. **Pekka Pitkänen** is an example of this. Architects, including **Kristian Gullichsen**, **Juhani Pallasmaa**, **Kirmo Mikkola** and **Jan Söderlund**, also played a part in the development of series-produced solutions, regardless of whether the material was concrete or wood. The contribution of **Aulis Blomstedt**, who was a professor at Helsinki University of Technology, to the excitement caused by concrete among architects cannot be ignored. Porthania designed by **Aarne Ervi** was a pioneering building, as was also **Viljo Revell's** *Makkaratalo* (Sausage House), which after his death was completed by **Heikki Castrén**.

Ruusuvuori was one of the leading characters of concrete brutalism in the sixties. The Hyvinkää Church designed by him was the predecessor of other fine churches built in the 1960s. He designed the conversion of the printing house of Weilin & Göös into an art museum, which was the final touch in the restoration of the reputation of concrete brutalism.

Nobody seems to condemn concrete as a material any longer; the architects of the 21st century are actually quite enthusiastic about it.